

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเกิดขึ้นควบคู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ซึ่งการศึกษาเป็นลักษณะการถ่ายทอดความรู้ทักษะ ทศนคติ วัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่นักเรียนหนึ่ง ทั้งในระบบและนอกระบบสถาบันการศึกษาภายใต้สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมการเมือง นโยบายการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศของรัฐ และอิทธิพลต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกประเทศ โดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีมหาวิทยาลัยทำหน้าที่สอน เพื่อถ่ายทอดความรู้ปลูกฝังอุดมการณ์ และวิจัยเพื่อแสวงหาความก้าวหน้าทางวิชาการ ก็ได้รับอิทธิพลและแนวคิดตะวันตกเป็นแรงกระตุ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ไพฑูริย์ สันลารัตน์ (2517: 14-31) ได้ชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยเกิดจากความต้องการกำลังคนเพื่อเป็นข้าราชการพลเรือน และต้องการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งอิทธิพลของแนวคิดตะวันตก ทั้งที่เกิดจากแนวคิดที่ได้จากเสด็จประพาสต่างประเทศของ กษัตริย์ไทย และแนวคิดที่ชาวต่างประเทศนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย โดยพ่อค้าและหมอสอนศาสนา นอกจากนักบวชต่างประเทศและชาวต่างประเทศแล้ว บรรดาชนนางและชนชั้นนำบางส่วน ได้มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศได้รับแนวคิดและวิทยาการตะวันตกเช่นกัน ก่อให้เกิดแนวคิดการพัฒนาให้ทันสมัย มีการเลียนแบบอารยธรรมตะวันตกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และวิชาการความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเท่ากับยอมรับการครอบงำจากประเทศพัฒนาทั้งหลาย

ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทย ได้ถูกรอบงำโดยประเทศทุนนิยมหรือจักรวรรดินิยมตะวันตกอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะจักรวรรดินิยมอเมริกา ซึ่งอยู่ในฐานะที่เข้มแข็งกว่าชาติอื่น โดยสหรัฐอเมริกาเข้ามามีเป้าหมายที่สำคัญในระยะแรกคือเข้ามามีทางการเมืองในภูมิภาคแถบนี้ แต่การครอบงำของสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร การศึกษา วัฒนธรรม (ชมรมวิจัยสังคมไทย 2526: 235-236) ทั้งในลักษณะส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาและ เปิดโอกาสให้มีความรู้ความสามารถ นักวิชาการแขนงต่าง ๆ ของไทยได้รับโอกาสให้ไปฝึกอบรมงาน เนื่องจากในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาเสริมภาพในการศึกษา สถาบันการศึกษาของอเมริกามีมากพอที่จะรับนักศึกษาต่างประเทศได้มากกว่ายุโรป การได้รับการศึกษาในสหรัฐอเมริกาเท่ากับไปสักระบวน การขัดเกลาทางสังคมของสหรัฐอเมริกาที่บุคคลเหล่านั้นประสบอยู่ในช่วงที่ศึกษาอยู่ในนั้น กลุ่มคนเหล่านั้นย่อมได้รับอิทธิพลหลักทศรอบงำสังคมสหรัฐอเมริกา เมื่อมีโอกาสกลับสู่สังคมไทยและดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ก็สามารถนำความรู้และเผยแพร่ความรู้ความคิดในสถาบันการศึกษา โดยใช้หลักสูตรการสอนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ แนวคิด มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งข้อ

ความรู้ของศาสตร์ และวิธีการแสวงหาความรู้ของศาสตร์ (อรุณพ พงษ์วาท ผู้แปล 2527: คำนำ) ดังนั้น จะ เห็น ได้ว่ามหาวิทยาลัยซึ่ง เป็นสถาบันการศึกษา ได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในคือความต้องการกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถสูง เพื่อทำงานให้กับ ผู้บริหาร เพื่อการพัฒนาประเทศและแนวคิดของผู้ปกครองหรือผู้บริหาร หน้าที่แนวคิดจากต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาตามแนวคิดสมัยนิยม ส่วนปัจจัยภายนอกที่มบพบาทเสริมสร้าง ให้การรับอิทธิพล ตะวันตกคือการแผ่ขยายของลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกาและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

โดยที่การครอบงำของกลุ่มประเทศทุนนิยมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก่อให้เกิด การขยายตัวทางการผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลก โดยเฉพาะการพึ่งพาการค้าระหว่าง ประเทศและความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (ศิริ ผาสก 2522: 53-54) ึ่งทางด้านเศรษฐกิจและ วิชาการทำให้เศรษฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่มีความสำคัญมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ในอดีตพระยาสุริยานุวัตร อดีตเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้เขียนหนังสือเศรษฐศาสตร์เล่มแรกชื่อ ทรัพย์ศาสตร์ แต่มิได้รับอนุญาต ให้เผยแพร่ จนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วิชาเศรษฐศาสตร์ได้ ถูกแฝงอยู่ในหลักสูตรปริญญาตรีทางกฎหมายของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง และใน พ.ศ. 2493 คณะเศรษฐศาสตร์ได้รับการจัดตั้งขึ้น การศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ได้เริ่มขยาย ตัวอย่างเป็นระบบ การเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ขณะนั้น ได้รับเอาแนวความคิดของวิชา เศรษฐศาสตร์ที่เฟื่องฟูในยุคของการพัฒนาแบบทุนนิยม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2524: 12-17) โดย เน้นหนักในแนวความคิดการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่จำเป็น และสอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ และเป็นสาขาวิชาหนึ่งใน 5 สาขาวิชาที่สนับสนุน ให้ไปศึกษาต่อหรือดงานเป็นกรณีพิเศษ ดังคำสั่งทั่วไปที่ 6/2506 เรื่องหลักเกณฑ์การขอค่า เดินทางของข้าราชการ ไปศึกษาและดงาน ๗ ต่างประเทศ ลงวันที่ 29 เมษายน 2506 (รายละเอียดในภาคผนวก)

ด้วยความรู้ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ จึงกำหนดนโยบายการส่งเสริมสนับสนุนการ ศึกษาหรือดงานสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในต่างประเทศ เพื่อนำความรู้นี้มาใช้ในการพัฒนาประเทศ และในขณะเดียวกันก็ขยายการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา ทำให้มีการนำวิชาการ และเทคโนโลยีจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จากลักษณะดังกล่าวนี้ สะท้อน ให้เห็นความสัมพันธ์ของประเทศพัฒนา กับประเทศกำลังพัฒนาในด้านการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีผลกระทบต่อความคิด ความรู้ ความเข้าใจทางเศรษฐกิจ การเมืองของผู้กำหนดนโยบายของ ประเทศ ตลอดจนนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ดังนั้น จึงควรจะได้ศึกษาพิจารณาปรากฏการณ์ ของวิชาเศรษฐศาสตร์ ทั้งความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนว่า ได้ รับอิทธิพลแนวความคิดตะวันตกในรูปแบบหรือแนวทางใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรการสอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาของไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลแนวคิดตะวันตกที่มีต่อหลักสูตรการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์
3. เพื่อวิเคราะห์ผลของแนวคิดตะวันตกที่มีต่อหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาของไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ จะทำการศึกษาเฉพาะอิทธิพลตะวันตกต่อหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาไทย คือ มหาวิทยาลัยของรัฐที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับปริญญาตรี ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา โดยศึกษาเฉพาะอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา

ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

อิทธิพล หมายถึง อำนาจ สภาวะการณ์ หรือสถานการณ์ หรือลักษณะที่มีส่วนในการกำหนดทิศทางและบทบาทในการดำเนินการ โดยที่ไม่จำเป็นต้องออกคำสั่งอย่างตรงไปตรงมา หรือบังคับโดยชัดเจน

วิชาเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเรียนการสอนวิชาแขนงหนึ่งของสังคมศาสตร์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และเรื่องเศรษฐกิจควบคู่กันไป ประกอบด้วยการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน การจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อประโยชน์สูงสุดของมนุษย์ (ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคณะ 2523: 2-7, จิตรพิทย นาถสภา 2524: 1-5)

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา เฉพาะสถาบันการศึกษาที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยของรัฐ

หลักสูตรและการสอน หมายถึง แผนการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างการกำหนดเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่จำเป็นต้องเรียน แนวการสอนกับแนวคิด เพื่อประสบการณ์เรียนรู้

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าอิทธิพลและแนวคิดตะวันตกต่อการศึกษาด้านสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ย่อมขึ้นอยู่กับแนวคิด วิธีการศึกษา และทฤษฎีกระแสหลักที่ดำรงอยู่ในระบบการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย โดยมีหลักสูตรและการสอนเป็นตัวเชื่อมโยงในการเผยแพร่แนวความคิดอุดมการณ์ การสร้างจิตสำนึกแบบตะวันตกแก่ผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อมีโอกาสไปสู่ความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวและ

สังคม โดยถือว่าทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนประสิทธิภาพการผลิตของสังคม ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (อีโอดอร์ ชลท์ส 2525: 6-13) ของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศไทย ดังนั้นจึงขอเสนอแนวคิดดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์
2. การพึ่งพาทางวัฒนธรรม

1. พัฒนาการแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาที่อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ที่แข่งขันกันสะสมทุนทรัพย์สมบัติ การอธิบายเป็นไปภายในขอบเขตของปรัชญาทางจริยธรรมสังคม และสภาวะทางการเมือง จึงทำให้เศรษฐศาสตร์ในยุคแรกมีลักษณะ เป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่การสร้างความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ในยุคนี้มีลักษณะแตกต่างจากแนวความคิดทางการเมืองและนโยบายการค้าของประเทศเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1776 อาดัม สมิท (Adam Smith) ได้เผยแพร่งานเขียนเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่อง An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations ซึ่งได้สะท้อนความสนใจของสมิทและมุ่งที่จะตอบว่าหาอย่างไรประเทศจึงจะมั่งคั่ง และอะไรเป็นกลไกที่เชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน การมองเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับสังคมก่อให้เกิดความมั่งคั่ง เน้นให้กลไกตลาดเป็นไปอย่างเสรีและเสนอว่าบทบาทของรัฐบาลควรอยู่ในขอบเขตของการให้ความคุ้มครอง (Protective functions) และการผลิต (Productive Functions)* นอกจากนี้ หากจะพิจารณาถึงวิธีการศึกษาตามแนวคิดของสมิทหรือคนอื่น ๆ ในสำนักคลาสสิก สำนักคลาสสิกมักใช้วิธีอนุมาน (deductive)** นั่นคือการสร้างกฎเกณฑ์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่างแล้วหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนกฎเกณฑ์ดังกล่าว หากกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นที่ยอมรับเพราะมีข้อมูลสนับสนุนเพียงพอ กฎเกณฑ์ดังกล่าวก็ถือว่าเป็นทฤษฎีเช่น กฎแห่งธรรมชาติ (Law of Nature) ทฤษฎีของมูลค่า (Theory of Value) เป็นต้น (ศกษัย พานิชภักดิ์ 2523: 4, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2526: 460-471, สมนึก แต่งเจริญ 2527: 14-35)

* บทบาทแรกคือ การคุ้มครองป้องกันภัยจากการรุกรานจากภายนอก และการรักษาความยุติธรรม บทบาทการผลิต ได้แก่ กิจกรรมที่ให้กำไรไม่เพียงพอแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดในการประกอบการ แต่มีความจำเป็นต่อสังคม เช่น หน้าสร้างหรือรักษางานสาธารณะ เป็นต้น

** ส่วนการอุปมาน (Inductive) เป็นวิธีการพิจารณาจากข้อมูล ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะเจาะจงแล้วสรุปเป็นหลักทั่วไป (สมนึก แต่งเจริญ 2527:1-7)

ต่อมา แนวความคิดสำนักคลาสสิกเริ่มเสื่อมความนิยม ทั้งนี้เป็นเพราะปัญหาของการเกิดวิกฤตการณ์อย่างเป็นระยะ ๆ ความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างกรรมกรกับนายทุนในเรื่องมูลค่าและส่วนแบ่งของผลตอบแทน เศรษฐศาสตร์ตามแนวสำนักคลาสสิก ซึ่งเน้นความกลมกลืนของธรรมชาติ และสร้างเสถียรภาพให้กับระบบเศรษฐกิจ ไม่สามารถจะให้คำอธิบายหรือหาทางออกที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์เหล่านี้ได้อย่าง เป็นที่ยอมรับ ประกอบกับผลจากวิวัฒนาการทางวิชาการ เศรษฐศาสตร์เองที่ต้องการหาคำอธิบายใหม่ขึ้นแทนที่ความคิดของสำนักคลาสสิก จึงเป็นช่วงที่เปิดโอกาสให้นักเศรษฐศาสตร์ยุคหลังคลาสสิก (Neoclassic) เข้ามามีบทบาทในการศึกษาวิเคราะห์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเศรษฐศาสตร์การเมืองในยุคคลาสสิกเริ่มเบี่ยงเบนออกจากขอบเขตของปรัชญาทางจริยธรรม สังคม และการเมือง เข้าสู่ทิศทางของวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มากขึ้น ดังที่ วอร์ส (Walras) ได้สร้างระบบสมการที่ซับซ้อน (General Equilibrium Model) ในการวิเคราะห์ที่ตั้งสมมติฐานว่ามีการสมดุลในตลาดถึง 4 ตลาดพร้อมกัน คือ ในตลาดสินค้า ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดเงินทุน และตลาดของค่าของเงิน (ศกษัย พานิชักดิ์ 2523: 10, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2526: 604-622) นอกจากนี้ ยังได้เสนอการวิเคราะห์แบบหน่วยสุดท้าย ซึ่งมีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อวิวัฒนาการของเศรษฐศาสตร์รวมทั้งการวิเคราะห์ตลาดยภาพบางส่วนของมาร์แชล แต่อย่างไรก็ดี เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิกยังมีความคิดเห็นหลักเช่นเดียวกับสำนักคลาสสิก ในแง่ที่ว่า การแข่งขันโดยเสรีจะทำให้กลไกเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ที่มีการแข่งขันเสรีเป็นหัวใจ ภาคเอกชนมีบทบาทในการผลิตตามความต้องการของผู้บริโภค มีการกระจายผลผลิตอย่างเป็นธรรม มีการจ้างงานเต็มที่ การออม และการลงทุน เป็นต้นเหตุสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (แดเนียบ อาร์ ฟัสเฟลด์ 2527: 175) หรือการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากการออมสง มีการลงทุนจากต่างประเทศ การศึกษาวิเคราะห์จะเน้นการสร้างความรู้ในการเพิ่มหรือพัฒนาผลผลิต โดยการเปิดรับเอาเทคโนโลยี ทุน ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (ผาสก พงษ์ไพจิตร 2523: 50-51) การมุ่งการพัฒนาผลผลิต การสะสมทุนของระบบทุนนิยมโดยมิได้คำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่รวมปัจจัยทางสถาบัน โดยการกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ (conflict between interested groups) ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและบุคคล และปัจจัยการเมืองอื่น ๆ ซึ่งเป็นการมองตามแนวทางของเศรษฐศาสตร์การเมือง (ดีเรก บัทมัสรีวัตน์ 2523: 114) ในกลุ่มแนวความคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) สามารถแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามหลักการหรือการวิพากษ์ที่เน้นหนัก ไปคนละแง่ เช่น กลุ่มทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ที่เน้นลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาของประเทศทุนนิยมศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก กลุ่มแนวคิดและการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ที่เน้นความสำคัญของชนชั้นภายในว่า เป็นตัวหลักที่คุมส่วนเกินทางเศรษฐกิจ เน้นวิวัฒนาการและความขัดแย้งของระบบ นอกจากนี้ อีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มที่เน้นการปฏิรูปโครงสร้างและ

สถาบันภายในประเทศด้อยพัฒนา ต้องยึดหลักที่สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นเจ้าของประเทศ และมีความเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเป็นเพียงมรรควิธี (means) ที่จะนำไปสู่สิ่งที่ประชาชนปรารถนา มิใช่เป้าหมาย (ends) ในตัวเอง

2. การพึ่งพาทางวัฒนธรรม

ด้วยพัฒนาการทางความคิดของเศรษฐศาสตร์ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ย่อมมีส่วนสัมพันธ์กับหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ใช้อยู่ในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา การศึกษาเป็นโครงสร้างส่วนบน หากมีเอกภาพ มีความเป็นตัวของตัวเอง ย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของประเทศที่แท้จริง อันจะส่งผลให้โครงสร้างส่วนล่าง มีเสถียรภาพเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ แต่การศึกษาก็ก็นับเป็นเครื่องมือของสังคมในการถ่ายทอดแนวความคิด อุดมการณ์เพื่อสร้างจิตสำนึกที่รักษาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทางเศรษฐกิจ ชนชั้นในสังคม และการเมืองของประเทศศูนย์กลาง (พลศักดิ์ จิรโกศิริ บรรณาธิการ 2524: 215) โดยมีปัจจัยภายในของประเทศบริวารที่เอื้ออำนวยต่อการครอบงำภายใต้เงื่อนไข

- 1) ความแตกต่างของสังคมของประเทศบริวารและประเทศศูนย์กลาง ซึ่งประเทศบริวารให้ความสนใจ และมีความสัมพันธ์ต่อสภาพความเป็นอยู่ การก่อตั้งและขยายตัวของสังคมประเทศศูนย์กลาง
- 2) หลังการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อควบคุมสังคม
- 3) สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยเป็นตัวกลางสำคัญในการครอบงำทางความคิด โดยผ่านหลักสูตรและการสอน

อาจารย์ผู้สอน ตำรา ตลอดจนเทคโนโลยีอื่น ๆ (Fuenzalida 1979: 1-7) ซึ่งจากเงื่อนไขดังกล่าว สามารถชี้ให้เราเห็นว่า การพิจารณาแนวคิดการพึ่งพาทางวัฒนธรรม การศึกษาเกี่ยวข้องกับแนวคิด การพึ่งพาทางวัฒนธรรมของประเทศบริวารที่มีต่อประเทศศูนย์กลาง ในเชิงความสัมพันธ์ รวมทั้งการคำนึงถึงปัจจัยภายใน โดยเฉพาะบทบาทของรัฐในการกำหนดนโยบายการศึกษา การวางเป้าหมายและแนวปฏิบัติสำหรับสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นขบวนการทางสังคมที่จะให้การฝึกอบรม โดยการสอนเผยแพร่ความรู้ ทฤษฎี และวิชาการต่าง ๆ โดยจะถูกแทรกเข้าไปในวิถีชีวิตของผู้เรียน ถ้าสิ่งที่เรียนนั้นปรากฏอยู่ในหลักสูตรและการสอนของสถาบันการศึกษา (หลักสูตรและการสอน) (Apple 1982: 2-4) สถาบันการศึกษาไม่เพียงจะผลิตคน แต่เป็นขบวนการผลิตความรู้ (Process Knowledge) ซึ่งแสดงบทบาทตัวกระทำการครอบงำทางอุดมการณ์ และวัฒนธรรม (Cultural and Ideology Hegemony) ซึ่งได้แก่ ความคิด ความเชื่อ จิตสำนึก ค่านิยมของสังคม ที่ได้รับจากประสบการณ์ต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งแอปเปิ้ล ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการครอบงำอุดมการณ์และประสบการณ์ในสถาบันการศึกษาว่า

- 1) ประสบการณ์พื้นฐานในสถาบันอุดมศึกษา และอุดมการณ์หลักถูกสอนอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านหลักสูตรและการสอน
- 2) การแสดงเหตุผลของอุดมการณ์ ความคิดซึ่งได้รับการปลุกฝังในหลักสูตร
- 3) อุดมการณ์ ความคิด จริยธรรม การสนับสนุนคุณค่าสังคม เรามักจะพิจารณา

จากประสบการณ์ของแผนและการประเมินผล (Apple 1979: 20,22-23) ดังนั้น ประสบการณ์ที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้คือ หลักสูตรการเรียน การสอน และเทคโนโลยีอื่น ๆ หลักสูตรแอบแฝง (hidden curriculum) ที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิด เช่น ตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์ ประสบการณ์ และแนวคิดที่อาจารย์ผู้สอนในสถาบันการศึกษาได้รับจากประเทศศูนย์กลาง ดังนั้น ในประเทศบริวารจึงมักเกิดวัฒนธรรมแปลกปลอมขึ้น หรือวัฒนธรรมที่ไกลจากความเป็นจริงในสังคม แสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาแนวคิดและปรัชญาจากประเทศศูนย์กลาง ซึ่งมีได้เกิดจากประสบการณ์ภายในประเทศ โดยเป็นการพึ่งพาทางวัฒนธรรม ซึ่งคาร์นอยมีความเห็นว่าประกอบด้วย การพึ่งพาทางเทคโนโลยี แนวคิด และรูปแบบการพัฒนาระบบแบบใหม่ (Carnoy 1974: 54-55)

ในการครอบงำทางอุดมการณ์ ความคิด วัฒนธรรม เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษา ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นจากสมาชิกของสังคม และความสำเร็จของการครอบงำจะขึ้นอยู่กับการนำปัจจัยต่างๆ จากประเทศศูนย์กลางของโลก เพื่อให้สถาบันการศึกษาเหล่านี้เป็นบริวารของสถาบันวัฒนธรรมระหว่างชาติ โดยมีกลไกของการครอบงำการส่งผ่านแนวความคิดต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดในการจัดการศึกษา ตามที่ Fuenzalida (1979: 10-13) ได้เสนอไว้พอสรุปได้ ดังนี้คือ

1. การครอบงำเผยแพร่ความคิดของประเทศศูนย์กลางกับประเทศด้อยพัฒนา โดยการติดต่อสื่อสารจากหนังสือพิมพ์ วารสารระหว่างประเทศ หรือสำนักข่าวสารระหว่างประเทศ เช่น สำนักข่าวยูพี (UP) รอยเตอร์ (Reuter) เป็นต้น
2. การครอบงำโดยผ่านบริษัทภายในประเทศกับบริษัทระหว่างชาติ ซึ่งมีการเผยแพร่ความคิดที่เกิดขึ้นภายในประเทศพัฒนา และได้เผยแพร่ไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ ด้วย เอกสารเผยแพร่ต่างๆ ภาพยนตร์ วิทยุ ดนตรี ซึ่งมีลักษณะเฉพาะอย่าง
3. ความช่วยเหลือทางเทคนิคจากองค์การระหว่างประเทศ
4. การให้ทุนการศึกษาในสถาบันการศึกษาของประเทศศูนย์กลาง
5. การจัดตั้งเครือข่ายโทรทัศน์ของประเทศศูนย์กลางทั้งนี้เพราะสถานีโทรทัศน์ถูกครอบงำโดยบริษัทลงทุนข้ามชาติ
6. การเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงาน โดยการบริหารงานแบบทันสมัย และระบบศาลสถิตย์ยุติธรรมของรัฐ
7. ความต้องการเพิ่มประสิทธิภาพทางการทหารและการเมือง เช่น การฝึกปร่วมกับประเทศศูนย์กลาง
8. การมีสถาบันการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพื่อผลิตหรือสร้างความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อการใช้ประโยชน์แก่ประเทศ

9. การขยายสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์ในประเทศบริวาร ผู้วิจัยหรือนักวิทยาศาสตร์ จะได้รับการสนับสนุนเมื่อปัญหาการวิจัยระเบียบวิธี และการใช้เครื่องมือต้องตอบสนองความต้องการของรัฐ ดังนั้นสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของประเทศบริวาร จึงเป็นส่วนแผ่ขยายการครอบงำทางวิทยาศาสตร์ของประเทศศูนย์กลาง

กลไกหรือวิธีการครอบงำดังกล่าวข้างต้น โดยวิธีการสื่อสารในลักษณะของการรับร่ำข่าวสารความรู้ จากหนังสือ สำนักข่าวต่างประเทศ บรรษัทระหว่างชาติ หรือในรูปแบบความช่วยเหลือทางเทคนิควิชาการจากองค์การระหว่างประเทศ การให้ทุนการศึกษา อบรมงานในต่างประเทศ สามารถที่จะให้ภาพของการครอบงำทางความคิดต่อสาธารณชน วัฒนธรรมการฟังหาได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งผลิตบุคลากรต่าง ๆ ที่สำคัญของประเทศได้รับเอาแนวคิดอิทธิพลตะวันตกผ่านกลไกดังกล่าว ดังนั้นเมื่อพิจารณาในเชิงบทบาทของมหาวิทยาลัยที่มีต่อสังคมในการถ่ายทอดแนวความคิด ความรู้ โดยผ่านหลักสูตรและการสอนต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในระดับอุดมศึกษา

ดังตัวบ่งชี้ของอิทธิพลตะวันตกที่เห็นได้ชัด คือ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ การให้ทุนไปศึกษาในประเทศตะวันตก การเผยแพร่ข้อความวิชาการผ่านตำรา โดยอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัย การวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ตามระเบียบวิธีวิจัยแบบตะวันตก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive Research) ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร โดยอาศัยระเบียบการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยการศึกษาพัฒนาการของอิทธิพลตะวันตกต่อสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ไทยจากเอกสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารหลักสูตร รายงานการประชุม วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความราชกิจจานุเบกษา ประชามติหมายประกาศ และประกาศทางราชการต่าง ๆ เอกสารสัญญาการให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน และต่อเนื่อง โดยอาศัยความรู้ทางสังคมศาสตร์ ทฤษฎี และแนวคิดทางการศึกษาเข้าช่วยตั้งปัญหาและสรุปประเด็น วิเคราะห์อิทธิพลตะวันตกต่อสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ แล้วนำผลมาเรียบเรียงตามขั้นตอนต่อไป

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลตะวันตกจากวิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารหลักสูตรการสอนของคณะ เศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ วารสาร พระราชบัญญัติ ประกาศทางราชการ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์
2. รวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลตะวันตกจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้
  - 2.1 สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - 2.2 ห้องสมุดคณะ เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - 2.3 ห้องสมุดคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- 2.4 หอสมุดแห่งชาติ และกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
- 2.5 หอสมุด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- 2.6 กระทรวงการต่างประเทศ
- 2.7 กรมวิเทศสหการ
- 2.8 กองวิชาการ ทบวงมหาวิทยาลัย

3. การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและสามารถให้ข้อมูลได้ มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- 3.1 ผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาชีพ ซึ่ง ได้แก่ ผู้นำทางวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยพิจารณาจากผลงานทางวิชาการ งานเขียน บุคคลในวงวิชาการอ้างอิงถึง
- 3.2 ผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องและอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่น ผู้บริหารหลักสูตร ผู้สอน หัวหน้าโปรแกรมหลักสูตรการศึกษา
- 3.3 บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ แต่เป็นกลุ่มคนที่สามารถให้ข้อเท็จจริงได้ เช่น เลขานุการคณะ เจ้าหน้าที่ประสานงานขององค์การหรือมูลนิธิต่าง ๆ ฯลฯ

4. คัดเลือกเอกสารด้วยวิธีการถึงความเชื่อถือได้และความถูกต้องของเอกสารแต่ละฉบับ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นหลัก โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External Criticism) ซึ่งมุ่งพิจารณาที่มาของเอกสาร ผู้เขียนเอกสารนั้น ๆ และเกณฑ์พิจารณาภายใน (Internal Criticism) ซึ่งมุ่งพิจารณาถึงการสื่อความของเอกสารว่าชัดเจนเพียงใด

- 4.1 เกณฑ์การพิจารณาภายนอก จะพิจารณา 5 เรื่อง คือ
  - 4.1.1 แหล่งที่มาของเอกสารเป็นแหล่งปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ และเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้หรือไม่
  - 4.1.2 ใครเป็นผู้เขียนเอกสาร
  - 4.1.3 เป็นเอกสารต้นฉบับ ฉบับคัดลอก หรือฉบับปรับปรุง ถ้าเป็นฉบับคัดลอก หรือฉบับแก้ไข ได้มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นหรือไม่ หรือสามารถเลือกสืบค้นหาแหล่งอ้างอิงได้หรือไม่
  - 4.1.4 เอกสารนั้นเผยแพร่เมื่อไร
  - 4.1.5 เอกสารนั้นมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่อย่างไร
- 4.2 เกณฑ์พิจารณาภายในจะพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ 4 เรื่อง คือ
  - 4.2.1 ผู้เขียนเอกสารนั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในสิ่งที่เขียนหรือไม่

4.2.2 ผู้เขียนเอกสารนั้นมีความตั้งใจที่เชื่อถือได้หรือไม่ เช่น เขียนจากบันทึก หรือเขียนจากความทรงจำ

4.2.3 ในเอกสารนั้นมีความตั้งใจที่จะบิดเบือนความจริง หรือมีความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเอกสารหรือไม่

4.2.4 เอกสารนั้นสื่อความชัดเจนหรือไม่ และข้อความในเอกสารนั้นมีความหมายอย่างไร

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา และความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการสอนเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย

2. เพื่อจะได้ทราบผลของอิทธิพลตะวันตกต่อหลักสูตรการสอนเศรษฐศาสตร์ อันจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดหรือปรับปรุงหลักสูตรการสอนเศรษฐศาสตร์ให้ตอบสนองต่อความต้องการตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย

3. ประมวลข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย